

Begrazing van smalle natuurstroken bij

Ervaringen en dilemma's

Mirja Kits
Marcel Cox
Adviseurs Ecologie

Met water in de weer

Beheergebied Waterschap Aa en Maas

2

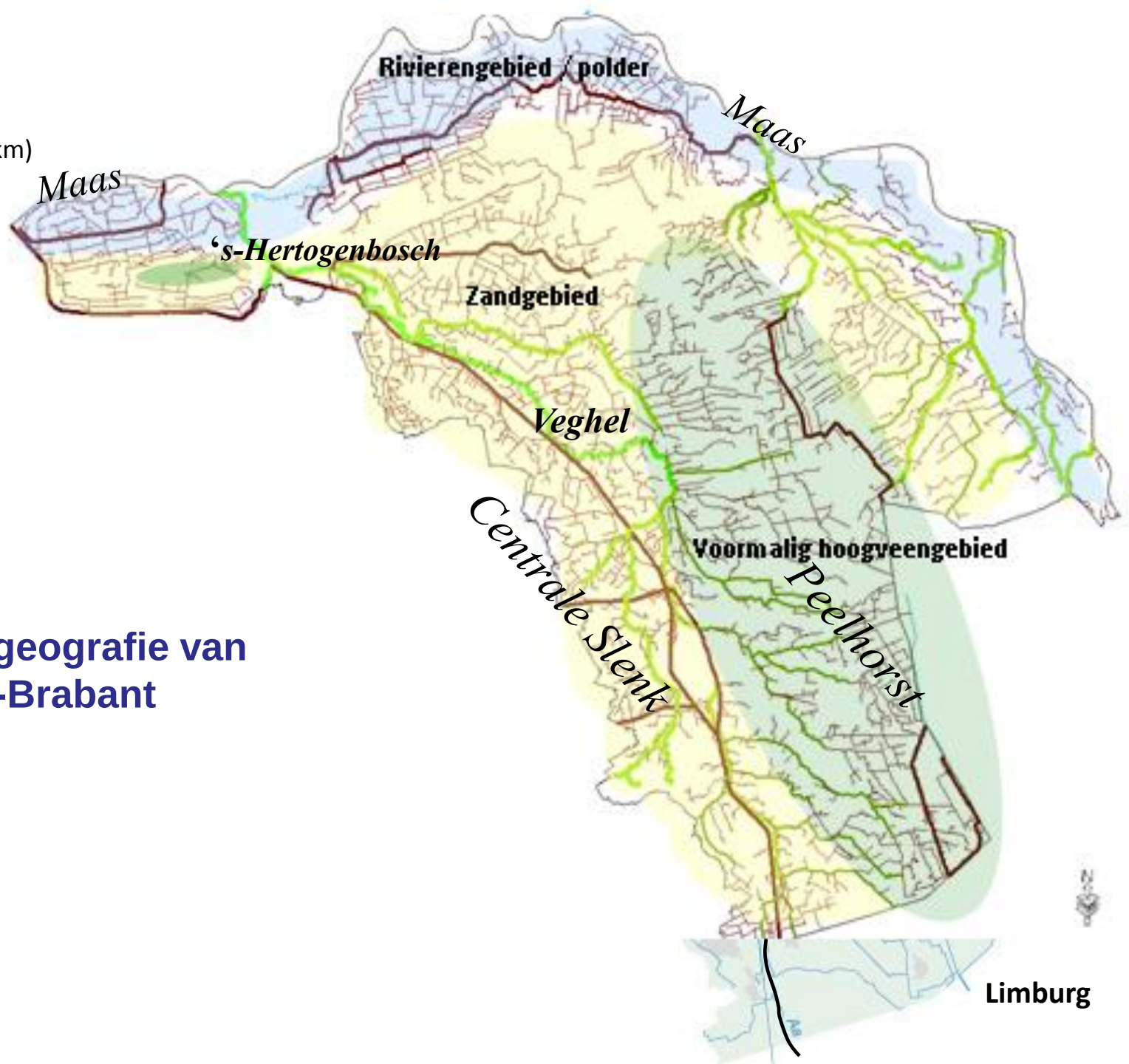
Legenda

— sloot (2000km)

— Kanaal/
(300km)

— beek
(380km)

Fysische geografie van Oost-Brabant

Wat doet het waterschap?

4

- Waterhuishouding; peilbeheer, waterkwaliteit
 - » Zuivering rioolwater

- Waterkering (dijkbeheer van o.a. de Maas)

'Groene' taken

5

- Laatste 15 jaar ook steeds meer groene taken:

- Natuurontwikkeling lang waterlopen

- Beekherstel
 - Ecologische verbindingzones
 - Natuurvriendelijke oevers

- **Ecologisch onderhoud**

- Verdrogingbestrijding in natte natuurgebieden

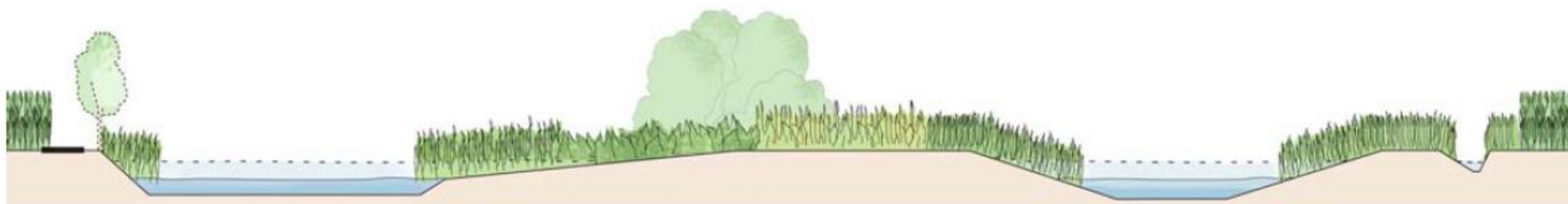
→ Vooral in kader van provinciale Reconstructieplannen en de Europese Kaderrichtlijn Water

Kanaalbermen/kaden

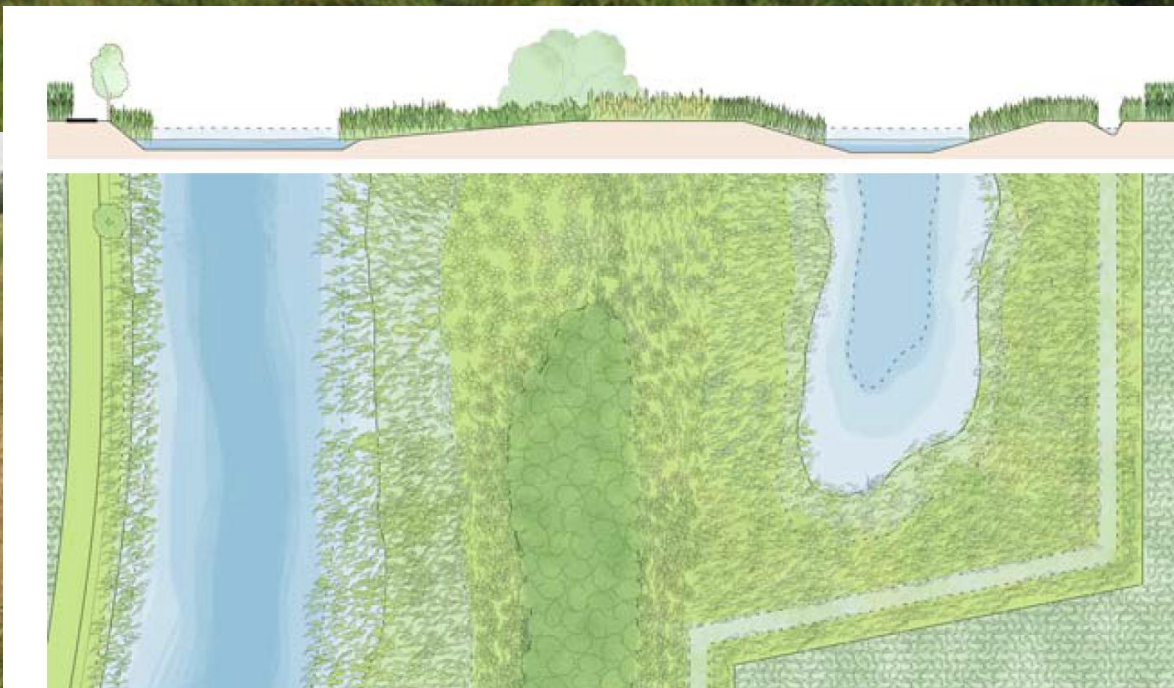
Ecologische verbindingzones

(o.a. natuurvriendelijke oever)

Ecologische verbindingzones

(stapstenen 0,5ha-4ha)

Beekherstel

Soorten begrazing bij Aa en Maas

10

Diverse terreinen van Aa&Maas begraasd vanuit ecologisch oogpunt:

- Seizoensbeweiding met Brandrode runderen
 - Langs Hertogswetering, Hoefgraaf en Aa bij Veghel
 - Percelen van 4-10 hectares als onderdeel Ecologische verbindingszone
- Schaapskudde langs Drongelens kanaal en op de Maasdijken
- Drukbegrazing met schapen langs ecologische verbindingszone Leigraaf
- Jaarrondbegrazing met Schotse Hooglanders
 - langs een meander van de Aa (8hectare)
 - langs de Esperloop integraal in groot natuurgebied Grotelse Hei

Monitoringsresultaten begrazing

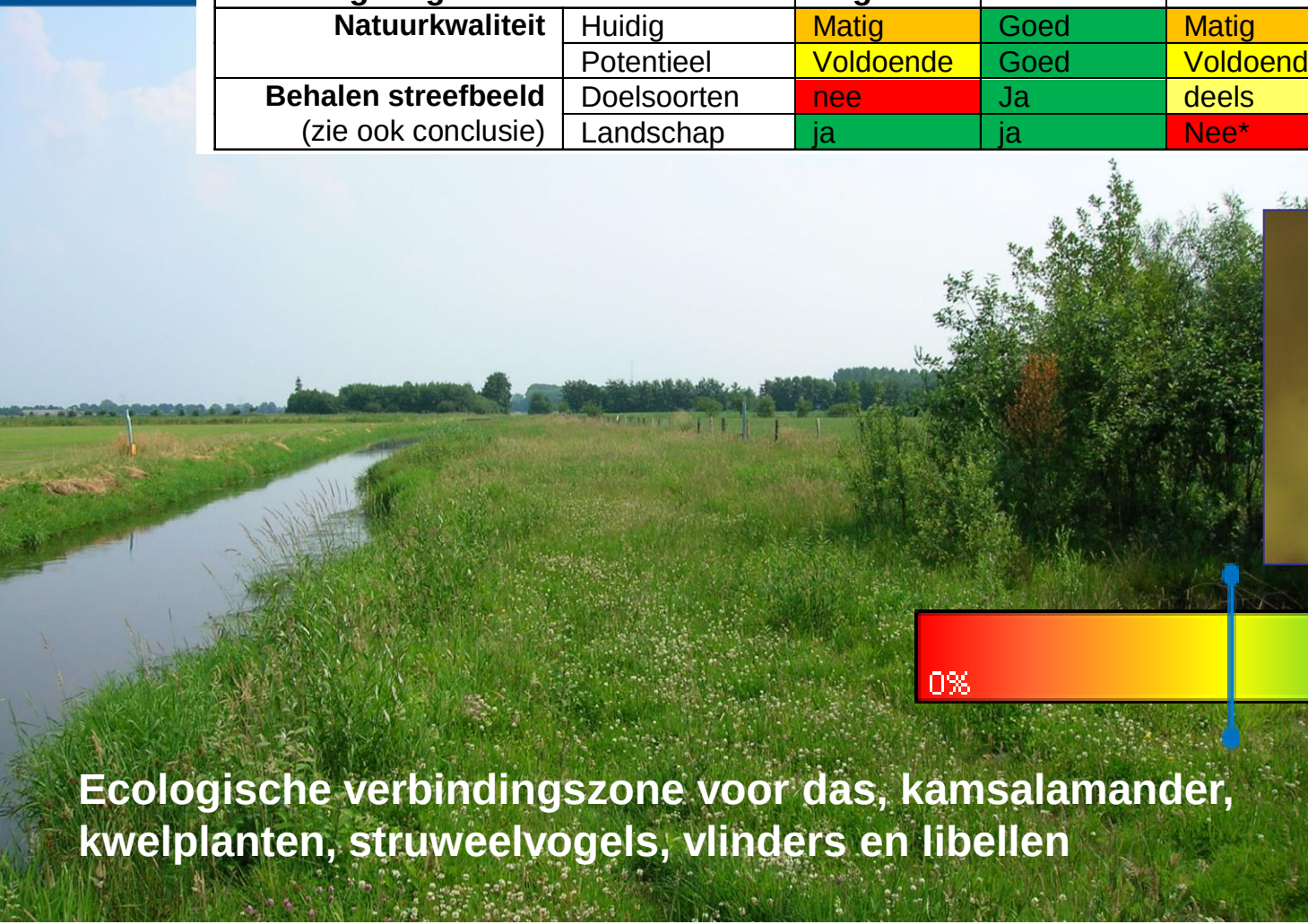
11

- **Schapenbegrazing Leigraaf**
- **Schaapskudde Drongels kanaal**
- Schapen- en paardenbegrazing enkele kleine percelen door 'de buren'
- **Seizoensbeweiding Brandrode runderen Hertogswetering**
- Jaarrondbegrazing Schotse Hooglanders
 - beekdal de Aa

Leigraaf

Toetsing Leigraaf		Vegetatie	Libellen	Amfibieën	Vlinders
Natuurkwaliteit	Huidig	Matig	Goed	Matig	Matig
	Potentieel	Voldoende	Goed	Voldoende	Voldoende
Behalen streefbeeld (zie ook conclusie)	Doelsoorten	nee	Ja	deels	deels
	Landschap	ja	ja	Nee*	deels

12

Ecologische verbindingszone voor das, kamsalamander, kwelplanten, struweelvogels, vlinders en libellen

Leijgraaf werd 1x gemaaid (najaar)

Drukbegrazing met schapen

(sinds 2004 en nu verder uitgebreid)

-
- A photograph of a flock of sheep grazing in a lush green field. The sheep are scattered across the field, some standing and some grazing. In the background, there is a body of water and a line of trees under a clear blue sky. The image is used as a background for the text overlay.
- **Begrazing vergeleken met maaien**
 - Eerste locatie: schapenbegrazing leidde tot korte, redelijk bloem- en soortenrijke grasvegetatie; soortenrijker dan het gemaaide traject
 - Begrazing onderdrukt dominantie van riet en liesgras
 - Kanttekening: vergeleken met 1 keer maaien (2x zou beter zijn)
 - Qua libellen geen verschil; dagvlinders leken het iets beter te doen op begraasd deel
 - Op meer recent begraasde lokaties aandachtspunten:
 - Begrazing bosjes
 - Ligplekken schapen
 - Bloemrijke plekjes met bijzondere soorten

Schaapskudde Drongelens kanaal

15

- Van oudsher en nu zeer soortenrijke locatie; hoge botanische waarden
- Begrazen vergeleken met maaien
- Begraasde traject soortenrijker qua vegetatie dan het gemaaide
- Echter in gemaaide traject komen meer schrale soorten voor
- Te veel vegetatie platgetrapt door schapen (en lokaal bemesting)
 - (kunnen vegetatiegroei niet aan)
- Rietvegetaties en acaciaopslag worden goed aangepakt
- Libellen lijken het iets beter te doen op de begraasde trajecten
- Eerst geen verschil in vlinders, nu lijkt het gemaaide traject er beter uit te komen. Vlinders doen het sowieso matig

Schape- en paardenbegrazing enkele kleine percelen

16

- Geen ecologische monitoring
- Maar zo moet het niet

Jaarrondbegrazing Schotse Hooglanders

17

- Nog slechts één monitorings jaar
- Te kort om iets te zeggen
- Hooglanders pakken pitrus en te veel aan houtopslag aan

Seizoensbeweiding Brandrode runderen Hertogswetering

- Stapsteen midden agrarisch gebied (kleipolder)
- Structuurrijke vegetatie, wel ruig
- Kade /hogere delen redelijk bloemrijk
- Akkerdistel (probleem?) blijft terug komen in lagere delen = inherent aan begrazing op klei?
- Positieve invloed begrazing op poelen
 - Aanwezigheid veel kritische amfibiesoorten (heikikker)
 - Kleine watersalamander doet het erg goed in licht vertrapte oeverzone

Monitoringsresultaten begrazing - algemeen

19

- Oevervegetatie wordt soortenrijker geworden
- Riet, liesgras en houtopslag zijn teruggedrongen
- Er komen meer libellen voor
- Lijkt in voedselrijke oever voor extra variatie te zorgen
- Levert nauwelijks bloemrijke graslanden op; voor soortenrijk (schraal) grasland niet geschikt
 - te weinig verschraling
 - bloemen worden ‘weggevreten’
 - Die reactie krijgen we ook vaak van IVN's
- Hele harde conclusies lastig te trekken
 - Onderlinge vergelijkbaarheid trajecten
 - Meer factoren spelen een rol

Beleid - begrazing waterschap Aa en Maas

20

Veel vraag/interesse in begrazing, is goedkoper?, geschikt voor moeilijk bereikbare plekken

Beleid Begrazing:

- mag niet leiden tot ondermijnen waterhuishoudkundige functie (bv. waterkering)
- Dient bij te dragen aan (ecologische) doelstellingen
- Doelen vastgelegd in begrazingsplan
- Door partijen uit directie omgeving heeft voorkeur
 - *Indien dit aansluit bij doelen*
- Geen vergoeding
 - *Tenzij activiteiten die normale agrarische bedrijfsvoering overschrijden*

Uitgangspunten - begrazing waterschap Aa en Maas

21

- Begrazen versus maaien en afvoeren
- Vorm van begrazing
- Keuze Grazers
- Boerenvee versus gespecialiseerd bedrijf
- Begrazingsplan
- Vergoeding

Uitgangspunten begrazing waterschap Aa en Maas

22

Keuze begrazen versus maaien en afvoeren

- Begrazing geeft meer variatie in structuur
- Interessant voor Fauna
- Bij botanische doelstellingen bij voorkeur geen begrazing:
 - *Veel verbindingszones vooral fauna doelsoort – geen hoog vegetatiedoel*
 - *Bij doeltype bloemrijk grasland*
 - *Terughoudend bij doeltypen schraal grasland, Dotterbloemhooiland, hooguit nabeweiden*

Uitgangspunten begrazing waterschap Aa en Maas

23

Vorm van begrazing

- Graasfunctie centraal; niet wol-, vlees-, of melkproductie
- Niet bijvoeren en bemesten
- Raster- en standbeweiding met runderen en paarden de beste optie smalle natuurzones
- Schapen alleen gescheperde begrazing of eventueel als drukbegrazing

(uitgangspunten grotendeels gebaseerd op literatuur/kennis voor grote gebieden)

Uitgangspunten begrazing waterschap Aa en Maas

24

Keuze Grazers

- Voorkeur paarden of runderen (meest natuurlijke grazers)
- Voordeel schapen
 - *Zaadverspreiding via wol en mest (indien gescheperde vorm)*
 - *In jong stadium ook probleemplanten gegeten*
 - *Hebben geen vast raster nodig*
- Geen geiten, niet inheems, groot risico op uitbraak

Uitgangspunten begrazing waterschap Aa en Maas

25

Boerenvee versus gespecialiseerd bedrijf

- Boerenvee draagt bij aan betrokkenheid
- Vaak ander belang dan natuurdoelstelling
- Moet voldoen aan doelstellingen
- Meestal geen ecologische kennis
- Afstemmen adviseur ecologie
- Vastleggen in begrazingsplan en overeenkomst

Uitgangspunten begrazing waterschap Aa en Maas

26

Begrazingsplan

- Doelen (streefbeeld) met termijn en eventuele prioritering;
- Eventuele relatie met peilbeheer;
- Onderhoud: type begrazing: dichtheid, tijdstip, periode en soort grazers
- Omgaan met toegankelijkheid en ontsluiting;
- Omgang met specifieke soorten: beschermde soorten, exoten en ongewenste soorten;
- Afstemming (hoe en wanneer; wat te doen bij calamiteiten).

Uitgangspunten begrazing waterschap Aa en Maas

27

Vergoeding

- Nieuw uitgangspunt: Geen vergoeding aan agrariërs
 - Tenzij activiteiten normale bedrijfsvoering overschrijden
- Indien doelstelling hogere natuurwaarden dan wel vergoeding

Vragen/dilemma's

28

- Is begrazing altijd mogelijk in smalle natuurzone?
 - Keuze hooien versus begrazen
- Welke begrazingsmethode is het beste inzetbaar in kleine gebieden?
 - En wanneer is begrazing ecologisch (niet meer) interessant
- Kun je met boerenvee goede resultaten bereiken?
- Wie voert de regie? Waterschap, agrariër, hoeveel ecologische kennis is benodigd?
- Is begrazing goedkoper dan maaien?
- Moet er altijd een vergoeding tegenover begrazing staan?

VRAGEN?

Stelling 1

30

Begrazing in smalle natuurzone heeft meer waarde tov hooilandbeheer

Stelling 2

31

Het behalen van natuurwaarden is alleen mogelijk met een gespecialiseerd bedrijf